

V. Szentmártoni Kálmán: Szentmártoni Sámuel biográfiája. Kolozsvár, 1957. június 3.

Szentmártoni Sámuel, pozsonyi, és *Szentmártoni Bálint*, pozsonyi, élete és munkássága. Kolozsvár, 1957. június 3. ||

Szentmártoni Sámuel, pozsonyi, 1810-ben született Torockón, Torda-Aranyos vármegyében. Édesapja szintén *Sámuel* volt, édes anyja nevét nem ismerjük, mert akkor az anyák nevét nem írták be az anyakönyvbe.

Elemi iskoláit Torockón végezte, jobb helyre nem is mehetett volna tanulni, mert a torockói unitárius iskola ez időben a hazai népiskolák között első helyen állott. Már az elemi iskolában tanuló társa volt *Kriza János*, a későbbi unitárius püspök.

A torockói iskolából Szentmártoni Sámuel tanulmányai folytatására Kolozsvárra ment, az unitárius kollégiumba.

Alig van a magyar irodalomnak valamire való alakja, kiről életrajzírói fel ne jegyezték volna, hogy fiatal korában verseket írt. Legtöbbször a szerelem nyitja meg az ifjú sziveket.

Szentmártoni Sámuel is ez történt, *Kriza János*, mint az ifjúsági Olvasó egyesület lelkes || munkása megindította a „*Remény*” című ifjúsági folyóiratot. Ebben a folyóiratban, illetőleg zsebkönyvben hozta nyilvánosságra *Szentmártoni Sámuel* lírai szárnypróbálgatását, egy bizonyos „*Jolán*”-hoz, amely költemény szenvedő szerelemről, vérző sebről panaszkodik.

Szentmártoni Sámuel 1833-ban nagy reményekkel ment haza, hogy a torockói vasbánya művelés fejlettebbé tétele érdekében őt külföldi tanulmány-útra küldik, amíg azonban a tanulmányi segély ügye elintéződik, addig az üresedésben levő leánytanítói állást foglalta el. Mint leányiskolai tanító a lelkületének jobban megfelelő „*nevelő*” címet adta magának, amit igazol legelső dolgozata: „*Víg és érzékeny dalok. A torockai iskolai leányok számára rendbeszedte és betanította 1836-ban és 1837-ben, akkori nevelőjek Szentmártoni Sámuel.*”

Ugyancsak, mint leányiskolai tanító írta: „*Thorockó*” című, 44 sűrű kézírtos oldalra || terjedő munkáját. *Ez a legelső munka, amely Torockó történetét és népviseletét ismerteti*, s amelyet a szakértők arra érdemesítettek, hogy az jelenjék meg az „*Erdélyi Ritkaságok*” című gyűjteményes vállalatban. Ezt a munkát *Szentmártoni Sámuel* 1837-ben írta.

Szentmártoni Sámuel 1838-ban Medesérre (Udvarhely megye.) ment lelkésznek és ott folytatta áldásos működését 1859-ig, kiérdemelve a „*jó pásztor*” elnevezést. Az 1859-ik évben Nyárádszentmártonba (Maros-Torda megye) ment lelkésznek.

Családi állapotáról megemlíthjük, hogy nőül vette tordátfalvi *Fekete Borbálát*. E házasságból 3 gyermekük született, *Kálmán*, aki nyárádszentmártoni unitárius lelkész, *Béla*, aki m. kir. távirtdatiszt lett és *Borbála*, a Péterfi Lajos kibédi ref. lelkész neje volt.

Szentmártoni Sámuel 1883. január elején, 73 éves korában elhunyt. Amint az egykori gyászír jelentette: „A boldogult egyike volt || az unitárius papikar legtisztelteméltóbb alakjainak. 46 évi papsága alatt s egész életén keresztül hív maradt családi jelmondatához: „*Virtus alit et defendit*”, az erény táplál és megvédelmez. („Keresztény Magvető”; XVIII. k. 74. l.)

A fent említetteken kívül még a következő munkái maradtak kéziratban:

1. *Szentmártoni ... Természettudomány*. 1836.
2. *Szentmártoni Samu: Természetismertetés a nép józan világosítására*.
3. *Szentmártoni Samu: Az unitárius vallás kifejlése története különösen Erdélyben*. 314. l.
4. *Szentmártoni Samu: Vegytan* elemeinek rövid átnézete.
5. *Szentmártoni Samu: Erkölcstan*. 36 l.
6. *Szentmártoni Samu: Természetismertetés a nép józan világosítására*. II. osztály. Légről, vízről, tűzről, világosságról. 238 l.
7. *Szentmártoni Sámuel: A fiágon kihalt jobbágyfalvi birtokos Tóth család elődei, utódai s birtokai*. 1879.
8. *A Világalkotmányról* előlegesen. ||

Szentmártoni Sámuel irodalmi munkássága sokoldalú; egyszerű és világos nyelvezettel írta munkáit, melyeknek célja a népművelés emelése s a tudományok népszerűsítése. Emléke a nyárádszentmártoni unitárius egyházközösségben ma is a „*tudós pap*” elnevezéssel él.⁴⁴⁵

Lelőhely: OSZK Kézirattár [Fond 36 (Gulyás Pál hagyatéka) / 3105.]

Megjegyzés: Az életrajz Szentmártoni Sámuel unokájának, Szentmártoni Kálmánnak a kézírásában maradt fenn, 6 oldal. A közölt biografikus adatokat egy vonalas füzetbe jegyezte fel Szentmártoni Bálintéval (Nyárádszentmárton, 1875 – Búzaháza, 1951) együtt. Az anyag a Gulyás Pál-hagyaték részeként került az OSZK-ba 1963-ban.

⁴⁴⁵ Szentmártoni Sámuel kéziratban levő munkái megtalálhatók a volt kolozsvári unitárius kollégiumi könyvtár kézirattárában. [A biográfia szerzőjének megjegyzése.] [Jelenleg valamennyi munkája a kolozsvári Akadémiai Könyvtárban van. Vö: Lakó E. 1997.]